

انديشه‌هاي نوين تربيتي
دانشکده علوم تربيتي و روان‌شناسي
دانشگاه الزهراء^ص
تاريخ دريافت: 88/9/11 تاريخ بررسي: 88/10/15 تاريخ پذيرش: 89/9/12
دوره 7، شماره 1
بهار 1390
صص 29-48

مقايسه^ع نظام ارزشي دبيران با دانش‌آموزان دوره^ع پيش دانشگاهي

سيروس قنبري*

يحيي معروفی**

ياور فاتحي***

چکيده

پژوهش حاضر، به منظور مقايسه نظام ارزش‌هاي دبيران با دانش‌آموزان دوره پيش دانشگاهي انجام شد. نمونه پژوهش 80 دبیر و 260 دانش‌آموز دوره پيش دانشگاهي شهرستان کامياران بود که با روش نمونه گيري تصادفي طبقه‌اي انتخاب شد و پرسشنامه 45 ماده‌اي ارزش‌هاي آلپورت، ورنون و ليندزي پس از برآورد اعتبار، براي دو گروه دبيران و دانش‌آموزان اجرا شد. داده‌ها با نرم افزار spss تجزيه و تحليل شد و از روش آماري آزمون تحليل واريانس دو متغيره استفاده شد. يافته‌هاي پژوهش نشان داد که سلسله مراتب نظام ارزشي دبيران به ترتيب ارزش‌هاي نظري، اجتماعي، اقتصادي، سياسي، هنري و مذهبي است. اين سلسله مراتب براي دانش‌آموزان ارزش‌هاي نظري، اجتماعي، اقتصادي،

* نويسنده مسئول: استاديار دانشگاه بوعلی سینا siroosghanbari@yahoo.com

** استادياردانشگاه بوعلی سینا

*** کارشناس ارشد فلسفه تعليم و تربيت

سیاسی، مذهبی و هنری است. بین میانگین ارزش‌های نظری، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دبیران مرد و زن تفاوت وجود دارد و در تمامی این ارزش‌ها، میانگین دبیران مرد بیش از دبیران زن است. بین میانگین ارزش‌های نظری، سیاسی، مذهبی و اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت وجود دارد و در تمامی این ارزش‌ها به استثنای ارزش‌های اجتماعی، میانگین دانش‌آموزان پسر بیش از دانش‌آموزان دختر است. بین میانگین ارزش‌های دبیران با دانش‌آموزان در ارزش‌های شش‌گانه مورد بررسی، به استثنای ارزش‌های هنری، تفاوتی معنی‌دار وجود ندارد.

کلید واژه‌ها :

نظام ارزشی، سلسله مراتب ارزش‌ها، دبیران، دانش‌آموزان، دوره پیش دانشگاهی

مقدمه و بیان مسأله

ارزش، به مثابه یک پدیده اجتماعی، از زمان تشکیل اجتماعات اولیه تاکنون در زندگی انسان نقشی مهم داشته است. به زعم ماکس وبر¹، زندگی بشر از یک رشته انتخاب‌ها تشکیل شده است که افراد از طریق آنها نظامی از ارزش‌ها را برپا می‌کنند (آرون، 1368). ارزش‌ها، پایه و اساس بینش و کنش انسان را تشکیل می‌دهند و در انتخاب، گزینش و انجام کنش اجتماعی و رفتار نقش دارند (باستانی، 1386). ارزش‌ها در واقع انعکاسی از نیازهای مادی و روانی انسان و تبلوری از وضعیت ارتباط متقابل و روابط اجتماعی هستند که به تعبیر گوناگون، از جمله احساسات عمیق و تعیین بخش رفتار (بروس کوئن²، 1379)، نگرش بنیادی ناظر بر

1. Maks weber
2. Bruce Kuhn

اهداف (روشه، 1379)؛ ایده آل‌ها یا کمال مطلوب‌های جامعه (معرف زاده و همکاران، 1384)؛ آرمان‌های انتزاعی (گیدنز، 1380)؛ نوعی الگوی اجتماعی و معیاری برای تنظیم رفتار (اعرابی، 1373) محسوب می‌شود. مک لاف لین¹ (1965) از «ارزش»، تحت عناوینی همانند «ترجیحات»، «خواسته‌ها»، «انگیزه‌ها» و «مفاهیم ناظر به وضعیت‌ها» سخن گفته است و شال شاف² (1975) از واژگانی همچون «هنجار» و «انگیزه»، به منزله مفاهیم مرتبط با ارزش سخن گفته است (افتخاری، 1378).

نظام ارزشی به عنوان محوری ترین اعتقاد فرد تلقی می‌شود که راه‌ها، هدف‌ها و رفتارهای او را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به نظر روکیچ³ (1973)، نظام ارزشی دربرگیرنده سلسله مراتبی از ایده آل‌هاست؛ به طوری که یک فرد بزرگسال ده هزار اعتقاد و هزاران نگرش دارد، اما تعداد ارزش‌های او محدود است. دونالد سوپر نیز رابطه بین نیازها، ارزش‌ها و علایق را به صورت الگویی سلسله مراتبی می‌بیند (روکیچ، 1973). گلمن⁴ (1980) نظام ارزشی را نظامی از ایده آل‌ها می‌داند که به ترتیب اهمیت، سازمان یافته اند؛ وقتی ارزشی درونی می‌شود، به معیار و ضابطه‌ای برای هدایت رفتار، تحول و تثبیت طرز تفکر فرد درباره اشیا و موقعیت‌های مرتبط، تبدیل می‌شود (داریاپور، 1386). همچنین، به عنوان معیاری برای قضاوت درباره خود فرد و دیگران به شمار آمده و در همه تعارض‌های زندگی، انتخاب‌های فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از نظر سلیمانی (1375) نظام ارزشی به کشش‌ها و گرایش‌هایی اطلاق می‌شود که بر انتخاب فرد تأثیر می‌گذارند؛ در واقع، می‌توان گفت که نظام ارزشی مجرای است که انسان از طریق آن، تصورات و مفاهیم را کسب می‌کند (کوشکی و همکاران، 1380).

صاحب نظران مختلف تقسیم بندی‌های گوناگونی از

-
1. Melaughlin
 2. Scholl - Schaaf
 3. Rokeach
 4. Goleman

نظام ارزش‌ها به عمل آورده اند. از جمله آلپورت¹ و همکاران (1960) شش نظام ارزشی اساسی را شامل ارزش‌های نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی و مذهبی شناسایی کرده اند. به اعتقاد آنها، نظام‌های ارزشی هیچ انسانی از این شش نظام ارزشی خارج نیست و غیر از این نظام‌های ارزشی کلی و اساسی، نظام ارزشی دیگری وجود ندارد. روکیچ (1973) ارزش‌ها را به دو دسته ارزش‌های نهایی و ارزش‌های ابزاری تقسیم کرده است. به باور او، ارزش‌ها شیوه‌های برتر رفتار و به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به هدف مطرح هستند. شوارتز با تلقی ارزش‌ها به عنوان اهداف فرا موقعیتی، نظام ارزش‌ها را به سه گروه تقسیم‌بندی کرده است؛ الف: ارزش‌هایی که ممکن است در خدمت منافع فردی یا جمعی باشند؛ ب: ارزش‌هایی که ممکن است ابزاری باشند و ج: ارزش‌هایی که از نیازهای اساسی انسان (زیستی، اجتماعی و رفاهی) نشأت گرفته‌اند (آزاد مرزآبادی، 1387). لطف آبادی (1385) از ده ارزش فردی، خانوادگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، هنری، علمی و نظری، دینی، ملی و جهانی شدن به عنوان مؤلفه‌های نظام ارزشی افراد نام برده است.

به باور آلپورت، منظور از ارزش‌های نظری، جذبه نظری و انتزاعی علم و دانش است و معنای عملی و عینی آن را شامل نمی‌شود. براین اساس، فرد تشنه علم و دانش است و صرفاً می‌خواهد که بخواند؛ زیرا علاقه اصلی انسان‌های علمی، کشف حقیقت است. در نظام ارزشی مبتنی بر ارزش‌های اقتصادی، فرد به پول و ثروت بها می‌دهد. هدف اصلی او در زندگی، جمع‌آوری پول و ثروت زیاد تا جایی است که امکان دارد؛ او به هیچ چیز غیر از پول و ثروت نمی‌اندیشد، حتی ممکن است از خواب و خوراک و خانواده خود بگذرد تا به پول بیشتر برسد. انسان اقتصادی می‌خواهد همه چیز سود عملی و منفعت مالی داشته باشد. در نظام مبتنی بر ارزش هنری، فرد عقیده دارد که زیبایی مهم‌ترین و ارزشمندترین چیز در زندگی است. هدف

1. Allport

اصلي او در زندگي، رشد توانايي هاي هنري خود و درگير شدن با اعمال و حرکاتي است که زیبایی را در سطح عمومي و خصوصي افزايش مي دهد. انسان زیبا گرا، نظم و هماهنگی را بالاترین ارزش می داند. برای چنین فردی، هر تجربه ای از نظر ظرافت، تقارن و تناسب ارزیابی می شود. بر اساس دیدگاه آلپورت، در نظام ارزش اجتماعی، هدف اصلی فرد در زندگی، رشد و گسترش ارتباطات گرم و محبت آمیز با دیگران است؛ چنین فردی در صدد یافتن راه هایی است تا از طریق آن ها رفاه و آسایش عمومي مردم را افزايش دهد؛ همواره به دنبال کسب رضایت مردم و کسب وجهه و موقعیت اجتماعی است. در نظام ارزش های سیاسی، فرد به قدرت و سیاست ارزش و اهمیت می دهد؛ کسب قدرت و مهار دولت ها و ملت ها از مهم ترین اهداف زندگی او محسوب می شود؛ هدف اصلی چنین فردی در زندگی، یادگیری شیوه ها و فنون جدید سیاست و یافتن شیوه ای برای قرار دادن خود در یک موقعیت قدرت سیاسی و نفوذ شخصی بر دیگران است. در نظام مبتنی بر ارزش مذهبی، فرد اعتقاد دارد که ارزش های دینی بالاترین، مقدم ترین و ضروری ترین ارزش ها است و می کوشد تا هستی را در کل آن درک کند و خود را به کثیت جامع و فراگیر آن ارتباط دهد. هدف اصلی او در زندگی این است که زندگی خود را به شیوه ای عملی کند که با باور های دینی او متحد و سازگار باشد. آلپورت معتقد است که نظام ارزشی دینی تنها نظامی است که می تواند به صورت کامل و مستمر به شخصیت یک فرد، وحدت و یکپارچگی ببخشد (آلپورت و همکاران، 1960).

ارزش ها عمیق ترین عنصر فرهنگی هستند که از سنت ها، مبانی اخلاقی و به ویژه از ایدئولوژی حاکم بر جامعه نشأت می گیرند (علاقه بند، 1380). نظام ارزشی هر جامعه متفاوت است؛ به عبارت دیگر، ارزش با تغییر تمدن و فرهنگ جامعه تغییر می کند و از آن بالاتر این که حتی ارزش های یک جامعه در گروه های مختلف، متفاوت است. مثلاً ارزشی را که نوجوانان پذیرفته اند، شاید بزرگسالان طرد کنند یا کم تر قبول داشته باشند (برک¹، 1994). ارزش و نظام ارزشی

از جمله مسائلی است که کنجکاوی بسیاری از پژوهشگران را برانگیخته است. آلپورت و همکاران (1960) نتیجه گرفتند که علایق زیبایی‌شناختی، اجتماعی و دینی زنان بیشتر از مردان است. ساتو¹ (1973) مشخص کرد که در دوره نوجوانی، ارزش‌های برتر جا به جا می‌شوند و از این جهت، میان دختران و پسران تفاوت معنی‌داری وجود دارد. کوهن راز² (1982) در پژوهشی که در خصوص گروهی از نوجوانان فرانسه انجام داد، به این نتیجه رسید که تغییر محیط شناختی و محیط اجتماعی نوجوانان باعث تغییر در وضعیت تحصیلی و نظام ارزشی آنها می‌شود (احدی و محسنی 1370). موسگراو³ (1984) نشان داد که دختران بیش از پسران بر ارزش‌های اجتماعی تأکید می‌کنند. موهان و همکاران (1986) دریافته‌اند که نوع دوستی، به نحو شایسته‌ای با سن و ارزش‌های اجتماعی و نظری مرتبط است (عرفانی، 1383). لی و مارکس⁴ (1990) طی مطالعه دانش‌آموزان دبیرستانی، به این نتیجه رسیدند که بین سلسله مراتب ارزش‌ها، نگرش‌ها و پیامدهای رفتاری (مانند پیشرفت تحصیلی) دختران و پسران تفاوت معنی‌داری وجود دارد. پژوهش عبدالفتاح⁵ (1992) نشان دهنده این موضوع است که پسران بیش از دختران به آزادی و استقلال اعتقاد دارند؛ در حالی که دختران با ارزش‌های خانوادگی و نظارت والدین به لحاظ عاطفی و اجتماعی سازگاری بیشتری دارند. اکلس⁶ و همکاران (1998) طی پژوهشی دریافته‌اند که تغییر در شرایط مدرسه، خانه و شرایط رشدی نوجوانان به تغییر در عقاید، ارزش‌ها، انگیزه‌ها و رفتارهای نوجوانان منجر می‌شود. کامار و تیبودیوس⁷ (1998) با مقایسه نظام ارزشی دانشجویان آمریکایی تبار و دانشجویان خاور

-
1. Sato
 2. Kohen-Raz
 3. Musgrave
 4. Lee & Marks
 5. Abdol-fattah
 6. Ecclees
 7. kumar & Thibodeaux

دور (دانشجویان جدیدالورود و دانشجویانی که دو سال از اقامت و تحصیل آنها در امریکا گذشته بود)، تأثیرتغییر در شرایط و محیط آموزشی و زندگی را بر ارزشها و عقاید دانشجویان نشان دادند.

در سال 1354، در دانشگاه شیراز مطالعه‌ای در زمینه اولویتهای ارزشی دانشجویان انجام شد. نتایج حاکی از آن است که سلسله مراتب ارزشی دانشجویان به ترتیب شامل ارزشهای نظری، اجتماعی، سیاسی، زیباشناختی، دینی و اقتصادی را شامل بود (اردوبادی، 1354).

مطالعه سلسله مراتب ارزشی دانشجویان دانشگاه شاهد نشان داد که سلسله مراتب ارزشی دانشجویان به ترتیب ارزشهای دینی، اجتماعی، سیاسی، نظری، هنری و اقتصادی را شامل است و متغیرهای جنس، دانشکده، خانواده، نوع دیپلم، شغل والدین و محل سکونت خانواده در اولویتهای ارزشی دانشجویان تأثیر داشته است (نوربالا و همکاران، 1386).

گیلک (1373) در پژوهشی نشان داد که پسران بیشتر از دختران در موارد اخلاقی با والدین خود اختلاف دارند. همچنین، نتایج حکایت از آن دارد که در پسران ارزشهای اقتصادی و سیاسی بالاتر بود، ولی در دختران ارزشهای زیبایی شناختی، مذهبی و اجتماعی نسبت به پسران بالاتر بود. شمسیان (1373) و عرفانی (1381) نیز به نتایج مشابهی دست یافتند. نتایج پژوهش زین آبادی (1376) و تیموری (1378) نشان داد که بین سلسله مراتب ارزشی پدران و پسران تفاوت وجود دارد.

کوشکی و همکاران (1380) مشخص کردند که بین نظام ارزشی دانش‌آموزان هدایت شده به رشته‌های مختلف تحصیلی تفاوت وجود دارد. شیخی (1380) نشان داد که بین نظام ارزشهای معلمان و دانش‌آموزان با ضریب همبستگی 46/0. رابطه معنادار وجود دارد. عرفانی (1381) دریافت که سلسله مراتب نظام ارزشی دانش‌آموزان به ترتیب اولویت عبارتند از: نظری، سیاسی، اقتصادی، هنری، اجتماعی و مذهبی. همچنین، میان پسران و دختران از نظر ارزشهای نظری، اقتصادی، هنری و سیاسی تفاوت معنی دار وجود دارد. نتایج پژوهش مهربانی زاده و همکاران (1383) حاکی از

آن است که میان دانش‌آموزان و والدین آنها در ابعاد ارزش‌نظری، سیاسی، هنری و اجتماعی تفاوت معنی‌دار وجود دارد، ولی در ارزش‌های اقتصادی و مذهبی تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. رحیمی (1385) نشان داد که بین ارزش‌های نظری، اجتماعی و مذهبی مدیران مدارس متوسطه و پیش‌دانشگاهی با رشد اخلاقی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

به رغم پژوهش‌های فراوانی که در زمینه نظام ارزشی دانش‌آموزان انجام شده است، با این حال بررسی و مقایسه نظام ارزشی دبیران و دانش‌آموزان مغفول مانده است. با توجه به این که آموزش و درونی شدن ارزش‌ها همواره بخش مهمی از اهداف نظام‌های تربیتی است و درونی شدن ارزش‌ها از طریق فرایند جامعه‌پذیری اتفاق می‌افتد و نیز در فرایند جامعه‌پذیری دانش‌آموزان، اولیاء مدارس، به ویژه دبیران، به عنوان مهم‌ترین گروه‌های مرجع دانش‌آموزان، نقش ملاحظه‌پذیری دارند، و از آن جایی که وجود تفاوت بین نظام ارزش‌های دانش‌آموزان و دبیران آنها، بدون تردید، فرایند تعلیم و تربیت را با اختلال مواجه می‌کند، بنابراین، باید به شناخت علمی‌گرایش‌های ارزشی دانش‌آموزان و دبیران آنها دست یافت و از اطلاعات به دست آمده در سیاست‌گذاری برنامه‌های فرهنگی، تربیتی و اجتماعی دانش‌آموزان و دبیران مدارس سود جست. لذا مطالعه و بررسی نظام ارزش‌های دانش‌آموزان و دبیران آنها از اهمیت و ضرورت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف شناخت و مقایسه نظام ارزشی دانش‌آموزان و دبیران دوره پیش‌دانشگاهی شهرستان کامیاران انجام شده است.

با توجه به هدف فوق، سؤال اساسی پژوهش این است که دبیران و دانش‌آموزان دوره پیش‌دانشگاهی به تفکیک جنسیت از چه نظام ارزشی پیروی می‌کنند؟ آیا بین نظام ارزش‌های دبیران و دانش‌آموزان تفاوت وجود دارد؟

روش پژوهش

در این پژوهش، با توجه به ماهیت موضوع و اهداف پژوهش، از روش پژوهش توصیفی¹ از نوع پیمایشی² استفاده شد.

کلیدیه دبیران و دانش‌آموزان دوره پیش دانشگاهی که در سال تحصیلی 88-87 در مراکز پیش دانشگاهی شهرستان کامیاران به تدریس و تحصیل مشغول بوده اند، جامعه آماری پژوهش را تشکیل دادند که تعداد آنها 100 دبیر زن و مرد و 800 دانش‌آموز دختر و پسر بود. حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی و مورگان³ (نادری و نراقی، 1385) تعداد 80 دبیر و 260 دانش‌آموز تعیین شد. برای انتخاب نمونه، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای⁴ استفاده شد.

در این پژوهش، برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه سنجش نظام ارزشی ساخته آلپورت و همکاران استفاده شد. این پرسشنامه دو قسمت دارد: قسمت اول سی سؤال دارد که آزمودنی با دادن نمره 1 تا 3 درجه راجحان نسبی خود را به هر یک از دو فعالیت مطرح شده در هر سؤال مشخص می‌کند؛ قسمت دوم پرسشنامه 15 سؤال دارد که آزمودنی در هر سؤال، چهار گزینه را بر حسب راجحان خود از 1 تا 4 رتبه‌بندی می‌کند. در مجموع، تعداد 120 پاسخ وجود دارد که هر 20 پاسخ به یک ارزش مربوط می‌شود (آلپورت و همکاران، 1970).

آلپورت و همکاران پایایی⁵ این آزمون را با استفاده از روش تنصیف و باز آزمایی به ترتیب برای ارزش‌های نظری (0/84 و 0/87)، اقتصادی (0/93 و 0/92)، اجتماعی (0/90 و 0/77)، هنری (0/89 و 0/90)، سیاسی (0/87 و 0/90) و مذهبی (0/95 و 0/91) محاسبه کردند (آناستازی، 1990).

در داخل کشور نیز روایی و پایایی این آزمون طی پژوهش‌های مختلفی تأیید شده است. مثلاً محمدی روزبهانی و همکاران (1377) با استفاده از روش

-
1. descriptive research
 2. survey
 3. Krejci & Morgan
 4. Stratified random
 5. reliability

کودر ریچارد سون، برای ارزش‌های نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی و مذهبی، ضرایبی به ترتیب برابر با 0/93، 0/89، 0/85، 0/92، 0/81، و 0/96 به دست آوردند. همچنین مهربانی زاده هنرمند و همکاران (1383) پایایی آزمون فوق را در مطالعه دانش‌آموزان سال سوم متوسطه با استفاده از روش آلفای کرانباخ برای ارزش‌های نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی و مذهبی به ترتیب برابر با 0/81، 0/82، 0/83، 0/82، 0/83 و 0/81 گزارش کردند. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرانباخ برای ارزش‌های نظری، اقتصادی، هنری، اجتماعی، سیاسی، و مذهبی ضرایبی به ترتیب برابر با 0/71، 0/72، 0/74، 0/77، 0/72 و 0/76 و همچنین، با استفاده از روش تنصیف، ضرایبی به ترتیب برابر با 0/74، 0/78، 0/79، 0/85، 0/77 و 0/80 به دست آمد.

روایی¹ این پرسشنامه بیشتر با روش مقایسه گروه‌های شناخته بررسی شد. در نیمرخ‌های گروه‌های تحصیلی و شغلی مختلف، تفاوت‌های معنی‌داری در جهت مورد انتظار مشاهده می‌شود. مثلاً، دانشجویان پزشکی در حوزه نظری و دانشجویان الهیات در حوزه مذهبی بالاترین نمره را داشته‌اند. بین نمره‌های این پرسشنامه و برخی از آزمون‌های دیگر، از قبیل رغبت سنج شغلی استرانگ یا نگرش سنج‌های نوع ترستون نیز روابط معنی‌داری به دست آمده است (آناستازی، 1990).

محمدی روزبهانی و همکاران (1377) در پژوهش خود با همبسته کردن پرسشنامه فوق با مقیاس چند درجه‌ای که هر کدام از آنها بر اساس یک ارزش ساخته شده بود، ضرایب زیر را به دست آوردند: نظری 0/55، اقتصادی 0/63، هنری 0/52، اجتماعی 0/70، سیاسی 0/52 و مذهبی 0/80 که همه این ضرایب در سطح 0/001 معنی دارند. همچنین، مهربانی زاده هنرمند و همکاران (1383) در پژوهش خود با استفاده از روش روایی ملاکی همزمان، نمره‌های این پرسشنامه را با

1. validity

43 مقایسه نظام ارزشی دبیران با ...

نمره‌های حاصل از مقیاس روایی سازه‌ای همبسته کردند و برای دانش‌آموزان ضرایب زیر را به دست آوردند: نظری 0/72، اقتصادی 0/81، هنری 0/69، اجتماعی 0/59، سیاسی 0/67 و مذهبی 0/87 که همه این ضرایب در سطح 0/001 معنی دار هستند.

یافته‌های پژوهش

جدول 1: میانگین و انحراف معیار نظام ارزشی دبیران و دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت

دانش‌آموزان		دبیران		شغل جنسیت	ارزش‌ها آماره
پسر	دختر	مرد	زن		
44/68	43/11	45/35	42/28	میانگین	نظری
6/4	6/25	6/20	4/86	انحراف معیار	
40/71	38/72	40/45	39/87	میانگین	اقتصادی
5/25	4/61	4/38	4/18	انحراف معیار	
36/14	36/66	39/17	37/42	میانگین	هنری
7/29	6/82	6/49	8/03	انحراف معیار	
40/38	42/30	42/02	39/32	میانگین	اجتماعی
7/29	6/82	6/49	8/03	انحراف معیار	
40/25	38/66	39/80	37/05	میانگین	سیاسی
5/48	5/75	6/53	5/08	انحراف معیار	
35/84	37/54	30/52	39/72	میانگین	مذهبی
8/63	7/30	10/18	8/73	انحراف معیار	

در ارتباط با سؤال اول پژوهش، همان گونه که در جدول 1 مشاهده می‌شود، سلسله مراتب نظام ارزشی نمونه مورد مطالعه در دبیران به ترتیب ارزش‌های نظری، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، هنری و مذهبی را شامل است. این سلسله مراتب برای دانش‌آموزان ارزش‌های نظری، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و مذهبی را شامل است. اولویت ارزش‌ها به تفکیک جنسیت برای دبیران مرد ارزش‌های نظری، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، هنری و مذهبی بود و برای دبیران زن، به ترتیب ارزش‌های نظری، اقتصادی، مذهبی، اجتماعی، هنری و سیاسی را شامل است.

سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان پسر به ترتیب ارزش‌های نظری، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، هنری و مذهبی را شامل است. نهایتاً اینکه سلسله مراتب ارزش‌های دانش‌آموزان دختر به ترتیب ارزش‌های نظری، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، مذهبی و هنری را شامل است.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، با استفاده از تحلیل واریانس دو متغیره، به مقایسه نظام ارزش‌های دبیران و دانش‌آموزان اقدام شد که نتایج در جداول 2 الی 7 آمده است.

جدول 2: خلاصه تحلیل واریانس مقایسه ارزش‌های نظری دبیران و دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت

P	F	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مجموع مجزورات	منبع تغییرات
0/028	3/071	3	116/52	349/56	بین گروهی
-	-	336	37/95	12749/99	درون گروهی
-	-	339	-	13099/56	کل

اطلاعات جدول 2 حاکی از آن است که بین گروه‌های مورد مطالعه، از لحاظ میانگین ارزش‌های نظری، تفاوت معنی‌داری در سطح $(F=3/071, df=3 و 336)$ ، $\alpha=0/05$ وجود دارد. به عبارت دیگر، با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده شده بین گروه‌های مورد بررسی معنی‌دار است. نتایج آزمون

45 مقایسه نظام ارزشی دبیران با ...

تعقیبی نشان می‌دهد که تفاوت‌های مشاهده شده بین میانگین ارزش‌های نظری دبیران مرد و زن، دبیران مرد با دانش‌آموزان دختر، دبیران زن با دانش‌آموزان پسر و دانش‌آموزان دختر و پسر معنی‌دار است.

جدول 3: خلاصه تحلیل واریانس مقایسه ارزش‌های اقتصادی دبیران و دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت

P	F	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مجموع مجذورات	منبع تغییرات
0/008	3/98	3	91/62	274/86	بین گروهی
-	-	336	23/01	7733/19	درون گروهی
-	-	339	-	8008/06	کل

اطلاعات جدول 3 نشان دهنده آن است که بین گروه‌های مورد مطالعه، از لحاظ میانگین ارزش‌های اقتصادی، در سطح ($F=3/981$ ، $df=3$ و 336 ، $\alpha=0/05$) تفاوت معنی‌دار وجود دارد. به عبارت دیگر، با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده شده بین گروه‌های مورد بررسی معنی‌دار است. نتایج آزمون تعقیبی نشان می‌دهد که تفاوت‌های مشاهده شده بین میانگین ارزش‌های اقتصادی دبیران مرد و زن، دبیران زن با دانش‌آموزان پسر معنی‌دار است.

جدول 4: خلاصه تحلیل واریانس مقایسه ارزش‌های هنری دبیران و دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت

P	F	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مجموع مجذورات	منبع تغییرات
0/118	1/972	3	99/96	299/88	بین گروهی
-	-	336	50/68	17030/16	درون گروهی
-	-	339	-	17330/05	کل

اطلاعات جدول 4 نشان دهنده آن است که بین گروه‌های مورد مطالعه، از لحاظ میانگین ارزش‌های هنری، در سطح ($F=1/972$ ، $df=3$ و 336 ، $\alpha=0/05$) تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. به عبارت دیگر، با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده شده بین گروه‌های مورد بررسی معنی‌دار نیست.

47 مقایسه نظام ارزشی دبیران با ...

جدول 5 : خلاصه تحلیل واریانس مقایسه ارزش‌های اجتماعی دبیران و دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت

P	F	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مجموع مجزورات	منبع تغییرات
0/001	5/37	3	137/17	411/51	بین گروهی
-	-	336	25/56	8589/81	درون گروهی
-	-	339		9001/33	کل

اطلاعات جدول 5 حاکی از آن است که بین گروه‌های مورد مطالعه، از لحاظ میانگین ارزش‌های نظری، در سطح $(F=5/37, df=3, \alpha=0/05)$ تفاوت معنی‌دار وجود دارد. به عبارت دیگر، با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده شده بین گروه‌های مورد بررسی معنی‌دار است. نتایج آزمون تعقیبی نشان می‌دهد که تفاوت‌های مشاهده شده بین میانگین ارزش‌های اجتماعی دبیران مرد و زن، دبیران زن با دانش‌آموزان دختر و دانش‌آموزان دختر و پسر معنی‌دار است.

جدول 6: خلاصه تحلیل واریانس مقایسه ارزش‌های سیاسی دبیران و دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت

P	F	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مجموع مجزورات	منبع تغییرات
0/009	3/93	3	126/41	379/22	بین گروهی
-	-	336	32/17	10809/53	درون گروهی
-	-	339	-	11188/75	کل

اطلاعات جدول 6 بیان‌کننده آن است که بین گروه‌های مورد مطالعه، از لحاظ میانگین ارزش‌های سیاسی، در سطح $(F=3/93, df=3, \alpha=0/05)$ تفاوت معنی‌دار وجود دارد. به عبارت دیگر، با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده شده بین گروه‌های مورد بررسی معنی‌دار است. نتایج آزمون

تعقیدی نشان می‌دهد که تفاوت‌های مشاهده شده بین میانگین ارزش‌های سیاسی دبیران مرد و زن، دبیران مرد با دانش‌آموزان دختر و دانش‌آموزان دختر و پسر معنی دار است.

جدول 7: خلاصه تحلیل واریانس مقایسه ارزش‌های مذهبی دبیران و دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت

P	F	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مجموع مجذورات	منبع تغییرات
0/000	9/67	3	676/73	2030/19	بین گروهی
-	-	336	69/95	23501/86	درون گروهی
-	-	339	-	25532/06	کل

اطلاعات جدول 7 نشان دهنده آن است که بین گروه‌های مورد مطالعه، از لحاظ میانگین ارزش‌های مذهبی، تفاوت معنی داری در سطح $(F=9/67, df=3 و 336)$ وجود دارد. به عبارت دیگر، با 95 درصد اطمینان می‌توان گفت که تفاوت مشاهده شده بین گروه‌های مورد بررسی معنی دار است. نتایج آزمون تعقیدی نشان می‌دهد تفاوت‌های مشاهده شده بین میانگین ارزش‌های مذهبی دبیران مرد و زن با دانش‌آموزان پسر و دبیران مرد با دانش‌آموزان دختر و دانش‌آموزان دختر و پسر معنی دار است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش نشان دهنده آن است که سلسله مراتب نظام ارزشی دانش‌آموزان به ترتیب اولویت عبارت است از ارزش‌های نظری، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، مذهبی و هنری؛ و سلسله مراتب نظام ارزشی دبیران به ترتیب اولویت ارزش‌های نظری، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، هنری و مذهبی را شامل است. این یافته با نتایج پژوهش ملکی (1378) و عرفانی (1381) همخوانی دارد؛ به گونه‌ای که در نتایج پژوهش عرفانی نیز ارزش‌های نظری در اولویت اول و ارزش‌های مذهبی در اولویت آخر سلسله مراتب نظام ارزش‌های دانش‌آموزان

قرار دارد. همان طور که مشاهده می‌شود، در سلسله مراتب ارزش‌های دبیران و دانش‌آموزان چهار ارزش: نظری، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی به ترتیب اولویت وجود دارند که این می‌تواند بیان‌کننده نقش انگیزشی ارزش‌ها باشد؛ چرا که روکیچ (1973) در نظام ارزشی مکرراً تأکید کرده است که ارزش‌ها بر مبنای نیازها شکل می‌گیرند. بر این اساس، شاید بتوان گفت که غلبه نیازهای سطوح پایین بر اساس سلسله مراتب نیازهای مزلو در جامعه مورد بررسی، به ویژه در میان دبیران، موجب شده است که ارزش‌های هنری و مذهبی در اولویت‌های آخر قرار گیرند. همچنین تغییر در اولویت‌بندی برخی ارزش‌ها با توجه به تحولات و تغییرات چشمگیر در ساختار و چشم اندازهای اقتصادی کشور و فرهنگ عمومی مردم طی دهه کنونی نمی‌تواند زیاد دور از انتظار باشد (بیابانگرد، 1384). در اولویت نخست بودن ارزش نظری در دانش‌آموزان و دبیران از یک سو، می‌تواند از انتظارات طبیعی جامعه از دبیران و دانش‌آموزان، با توجه به مباحث علمی و نظری ناشی شده باشد و از سوی دیگر، نتیجه اهمیتی است که این گروه‌ها برای کشف جنبه‌های انتزاعی، انتقادی، عقلانی، خردگرایانه و روشنفکرانه قائل هستند. همچنین، قرار گرفتن ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در اولویت‌های بعدی می‌تواند از تأثیر نقش گروه‌های مرجع و نقش الگوها در فرایند یادگیری و اکتساب ارزش‌ها ناشی شده باشد.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، در سلسله مراتب نظام ارزشی دبیران و دانش‌آموزان، ارزش‌های مذهبی و هنری در اولویت‌های آخر قرار گرفته است. این یافته با نتایج پژوهش ملکی (1378) و عرفانی (1381) که دریافتند ارزش مذهبی در آخرین رتبه سلسله مراتب نظام ارزشی دانش‌آموزان قرار دارد و با نتایج پژوهش کریمی (1386) که دریافت از نظر دانش‌آموزان درس دینی خسته کننده‌ترین درس‌هاست و نیز با یافته‌های پژوهش سعیدی رضوانی (1387) همسوست که نتیجه گرفت مطلوبیت محتوای کتاب‌های دینی چهارم متوسطه از نظر معلمان و دانش‌آموزان در سطح نازلی قرار دارد. کم توجهی به ارزش‌های فوق در نمونه مورد مطالعه، احتمالاً می‌تواند بیان‌کننده ناکارآمدی

برنامه‌های نظام آموزش و پرورش در زمینه تربیت مذهبی و هنری چه در میان دبیران به عنوان متولیان اصلی امر آموزش و چه در میان دانش‌آموزان به عنوان فراگیران برنامه‌های نظام تعلیم و تربیت باشد. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که بین میانگین ارزش‌های نظری، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دبیران مرد و زن تفاوت وجود دارد و در تمامی این ارزش‌ها، میانگین دبیران مرد بیش از میانگین دبیران زن است. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های آلپورت و همکاران، (1960)؛ موسگراو (1984)؛ لی و مارکس (1990)؛ کوفیلد (1996)، مهربانی‌زاده و هنرمند، (1383) و شمسیان (1373)؛ عرفانی (1381)؛ ریاحی (1381) و نوربالا و همکاران (1386) همخوانی دارد. شاید بتوان تفاوت میانگین ارزش‌های چهارگانه فوق را در میان دبیران مرد و زن به ویژگی‌های ذهنی، انتزاعی و مسئولیت‌های اقتصادی-اجتماعی مردان و زمینه‌های فرهنگی حاکم بر جامعه مورد مطالعه نسبت داد. همچنین، نتایج پژوهش بیان‌کننده آن است که بین میانگین ارزش‌های نظری، سیاسی، مذهبی و اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر مورد مطالعه تفاوت وجود دارد و در تمامی این ارزش‌ها، به استثنای ارزش‌های اجتماعی میانگین دانش‌آموزان پسر، بیش از میانگین دانش‌آموزان دختر است. این نتایج با یافته‌های آلپورت و همکاران (1960)؛ موسگراو (1984)؛ لی و مارکس (1990)؛ کوفیلد (1996)؛ شمسیان (1373)؛ عرفانی (1381)؛ ریاحی (1381) و نوربالا و همکاران (1386) همخوانی دارد. شاید بتوان تفاوت میانگین ارزش‌های فوق در میان دختران و پسران دانش‌آموز را به ویژگی‌های ذهنی و انتزاعی و مسئولیت‌های اقتصادی-اجتماعی پسران و نیز زمینه‌ها و انتظارات فرهنگی حاکم بر جامعه مورد مطالعه از پسران نسبت داد. نتایج پژوهش عبدالفتاح (1992) نیز نشان داد که پسران بیش از دختران به آزادی و استقلال اعتقاد دارند، در حالی که دختران با ارزش‌های خانوادگی و نظارت والدین به لحاظ عاطفی و اجتماعی سازگاری بیشتری دارند؛ ضمن آن که موسگراو (1984) نیز دریافت که دختران بیش از پسران بر

یکپارچگی شخصیت و ارزش‌های اجتماعی تأکید می‌کنند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین میانگین ارزش‌های دبیران با دانش‌آموزان در ارزش‌های شش‌گانه مورد بررسی، به استثنای ارزش‌های هنری، تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. این یافته‌ها با دیدگاه نور بالا و همکاران (1386) که معتقد هستند بیشترین تغییر در نظام ارزشی افراد در خلال سال‌های تحصیل در دوره متوسطه رخ می‌دهد و پس از آن با تثبیت موقعیت دانش‌آموزان در دوره‌های تحصیلی بالاتر، ارزش‌ها جایگاه ثابتی را در سلسله مراتب نظام ارزشی پیدا می‌کنند و نیز با یافته‌های ریس (1980) و آدلسون (1975) که نشان داده‌اند بین ارزش‌های جوانان با بزرگسالان اختلاف شدیدی وجود ندارد (مهرابی‌زاده هنرمند و همکاران 1383)؛ همخوانی دارد.

به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که بین نظام ارزش‌های دانش‌آموزان با نظام ارزش‌های دبیران، تطابق وجود دارد. بدین معنا که دانش‌آموزان با الگو قرار دادن دبیران خود، از رفتار آنها متأثر شده و سعی بر درون‌سازی نظام ارزش‌های دبیران دارند. در توجیه این نتیجه می‌توان گفت، از نظر دانش‌آموزان، دبیران دارای قدرت مشروعیت، اطلاعات، تخصص و قدرت مرجعی در مدرسه هستند، به دلیل این منابع قدرت دبیران از نظر آنهاست که طبق خواسته‌های دبیران رفتار می‌کنند و بدین لحاظ، از طریق آموزش از سوی دبیران، فرایند انتقال و درونی شدن ارزش‌ها انجام می‌شود. بر پایه نتایج پژوهش پیشنهادهایی به شرح زیر خاطر نشان می‌شود:

در انتخاب دبیران دروس بینش دینی، الگو و نمونه بودن آنها از لحاظ تسلط به مبانی نظری دینی و اعتقادی و التزام عملی آنها به اصول دینی و اعتقادی و توانایی پاسخگویی به سؤال‌های نوجوانان، به عنوان ملاک‌های ارزشی در اولویت قرار گیرد.

مدیران در برنامه ریزی، سازماندهی و اجرای برنامه‌های آموزشی مدارس به مشارکت دبیران و دانش‌آموزان اهمیت بیشتری قائل شوند. در ضمن، دبیران نیز می‌توانند از طریق به کارگیری شیوه‌های فعال تدریس، زمینه مشارکت فعال دانش‌آموزان را در تجربیات یادگیری فراهم کنند.

در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی به جایگاه والای علم آموزی و تحصیل از طریق ارتقاء کیفیت آموزش و پرورش و ایجاد فرصت‌های برابر یادگیری و دسترسی همگانی توجه لازم انجام شود. پیشنهاد می‌شود درباره عوامل مؤثر در افزایش ارزش‌های مورد انتظار از جمله ارزش مذهبی دبیران، پژوهش‌های تجربی اجرا شود و نتایج آن در اختیار مدارس، مراکز علمی و نهادهای فرهنگی قرار گیرد.

منابع

- احدی، ح و محسنی، ن.چ، (1370). روان شناسی رشد، مفاهیم بنیادی در روان شناسی نوجوانی و جوانی، تهران، بنیاد.
- اردوبادی، ا، (1354). بهداشت روانی دانشجویان شیراز، شیراز، دانشگاه شیراز.
- آرون، ریمون، (1368). مراحل اساسی اندیشه در جامعه شناسی، ترجمه باقر پرهام، تهران، آموزش و پرورش انقلاب اسلامی.
- آزاد مرزآبادی، ا، (1387). بررسی رابطه نظام ارزشی خانواده با ارزشهای نوجوانان، مجله علوم رفتاری، سال دوم، شماره 2، 117-126.
- اعرابی، ن، (1373). انتقال ارزش از طریق تلویزیون ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- افتخاری، ا، (1378). چیستی ارزش ها، فصلنامه قبسات، سال سوم، شماره 13.
- باستانی، س، (1386). جنسیت، فرهنگ، ارزشها و نگرشها، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و ارتباطات.
- بیابانگرد، ا، (1384). مقایسه اولویتهای ارزشی والدین و نوجوانان شهر تهران، فصلنامه روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی، شماره 1.
- تیموری، ک، (1378). بررسی و مقایسه نظام ارزشهای پسران و پدران و عوامل مؤثر بر آن در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- داریاپور، ز، (1386). بررسی تأثیر وضعت تأهل بر ارزشها و نگرشهای ایرانیان، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- رحیمی، ط، (1385). بررسی رابطه نظام ارزشی مدیران با رشد اخلاقی دانشآموزان در دبیرستانها و پیش دانشگاهی ناحیه یک شهر کرمان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- روشه، کی، (1379). کنش اجتماعی، ترجمه هما زنجانی زاده، مشهد، دانشگاه فردوسی.

ریاحی، ش، (1381). رابطه بین میزان مشارکت دانش‌آموزان دختر و پسر دبیرستانی در فعالیت‌های پرورشی با نظام ارزش‌ها، خلاصه مقالات همایش آسیب‌شناسی تربیت دینی، جلد اول، تهران.

زین آبادی، م، (1376). بررسی سلسله مراتب ارزش‌های پدران و پسران در خانواده‌های ساکن در شهرستان‌های مشهد و عوا مل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.

سعیدی رضوانی، م، (1387). بررسی نظرات مؤلفان کتب دینی دوره متوسطه، دبیران دینی و دانش‌آموزان سال چهارم دبیرستان‌های شهر مشهد در مورد میزان مطلوبیت محتوای کتاب دینی سال چهارم متوسطه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

شمسیان، د، (1373). بررسی سلسله مراتب ارزش‌های نوجوانان پسر و دختر شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش.

شیخی، ش، (1380). بررسی رابطه نظام ارزش‌های معلم و نظام ارزش‌های دانش‌آموز در دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی شهر شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

عرفانی، ن، ا، (1381). بررسی نظام ارزشی دانش‌آموزان دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی استان کردستان در سال تحصیلی 78-79، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال هیجدهم، شماره 71.

عرفانی، ن، ا، (1383). بررسی رابطه گرایش‌های ارزشی دانش‌آموزان و اولیای مدارس دوره پیش‌دانشگاهی استان کردستان، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیستم، شماره 78.

علاقه بند، ع، (1380). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران، روان.

کریمی، ق، (1386). سنجش نگرش دانش‌آموزان نسبت به درس تعلیمات دینی و قرآن در مدارس ابتدایی و راهنمایی، دفتر مشاوره پژوهش امور تربیتی کارشناسی مقطع راهنمایی.

کوئن، ب، (1379). مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه رضا فاضل و غلامعباس توسلی، تهران، سمت.

کوشکی، ن و همکاران، (1380). مقایسه نظام ارزشی دانش‌آموزان پسر هدایت شده به رشته‌های پنج‌گانه تحصیلی به عنوان اولویت اول در دبیرستان‌های خرم آباد، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، سال هشتم، شماره‌های 3 و 4، 125-136.

گیدنز، آ، (1380). جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نی.

گیلک، ع، ا، (1373). سلسله مراتب ارزش‌های نوجوانان دختر و پسر، تهران، معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش.

لطف آبادی، ح، (1385). آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش‌آموزان، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، سال پنجم، شماره 17.

محمدی روزبهانی، ک و همکاران، (1377). بررسی نظام ارزشی و رشد اخلاقی بی‌هویت یابی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، سال پنجم، شماره‌های 3 و 4.

معرف زاده، ع.م؛ پاک سرشت م.ج؛ صفایی مقدم، م، (1384). منابع نظام ارزشی ایران و تبیین رابطه آن با فرایند توسعه اقتصادی در نیمه اول قرن چهارم هجری، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، سال دوازدهم، شماره 4.

ملکی، ا، (1378). بررسی رابطه پایگاه اقتصادی-اجتماعی خانواده با گرایش‌های ارزشی نوجوانان، تهران، مرکز پژوهش‌های بنیادی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

مهرابی زاده هنرمند، م و همکاران، (1383). مقایسه نظام ارزشی و نگرش‌های دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان‌های اهواز با والدین و نزدیک ترین دوستان همکلاسی آنان در سال تحصیلی 81-82، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران، شماره 1 و 2.

نادری، ع.ا و سیف نراقی، م، (1385). روش‌های پژوهش و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی، تهران، ارسباران.

نور بالا، ا و همکاران، (1386). بررسی سلسله مراتب ارزش‌های دانشجویان دانشگاه شاهد طی سال‌های 77 تا 80، دو ماهنامه دانشور رفتار، سال چهاردهم شماره 22.

Abdel-Fattah, Y, (1992). Child perception and parental care: social adjustment and moral values, *The social sciences journal*, 20(3-4).

Anastasi, A, (1990). Psychological testing, sixth edition, Macmilan Inc.

Allport, G.W, Vernon , P & Lindzey,E. (1960), *Study of Values*, Boston, Houghton Mifflin Company.

Allport, G.W, Vernon, P & Lindzey, E, (1970). *Manual: Study of Values*, Boston: Houghton Mifflin Company.

Berk, L.E,(1994). *Child development*, Third edition, by Allyn and bacon.

Eccles, j.s, Wigftield, A, Flanagan,C.A & Miller, C, (1998). Self-concepts, domain values, and self-esteem: Relations and changes at early adolescence, *journal of personality*, 57(2).283-310.

Rokeach,M, (1973). *The Nature Of Human Values*, New York, the free press.

Mosgrave, peter.w, (1984). The moral values of some Australian adolescence. a report discussion *Australian newslanld journal of sociology*, 20(2).

Kumar, K & Thibodeaux, M, (1998). Differences in Value Systems of Anglo-American and Far Eastern Students : Effects of American Business Education, *Journal of Business Ethics*, 17,253-262.

Lee,V.E & Marks, H.M, (1990). Sustain effects of the single-sex secondary school experience on attitudes, behaviors, and values in college, *journal of educational psychology*, 82(3).578-592.

Sato,S, (1973). A study of interpersonal values in adolescents, *Tohoko Psychological Falia*, 32(1-4).